

GUSTÁV HUSÁK - INTELEKTUÁL, ODBOJÁŘ, VĚZEŇ, PREZIDENT

K 50. výročí jeho zvolení hlavou ČSSR

Historik Michal Macháček absolvoval studia dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, zúčastnil se četných zahraničních studijních pobytů, například na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, Historickém ústavu při Slovenské akademie věd a Historické fakultě Moskevské státní univerzity M.V. Lomonosova. Kromě své literární práce publikuje odborné texty a podrobně se zabývá českými a slovenskými vztahy, stejně tak i vztahy československými a sovětskými; přednáší a spolupracuje na filmové i jiné umělecké tvorbě s historickou tematikou.

Kniha Michala Macháčka *Gustav Husák* (Vyšehrad, 2017, 2023) vyvolala právem značnou pozornost jak odborné, tak laické veřejnosti. Jde o první ucelenou monografii o českoslo-

tendencí. Pro Slováky se stal ale i symbolem národní emancipace, která například zahrnuje federalizaci Československa, proto je k němu od Dunaje shovívavější postoj.

Kniha *Gustáv Husák* vyvolala značný čtenářský ohlas, poprvé vyšla v roce 2017 a už byla dvakrát reeditována, naposledy v roce 2023. Přinesla vám také významné ceny, vědeckou Cenu Josefa Hlávky, medaili Za zásluhy o stát v oblasti vědy a kultury, i Cenu Egona Ervína Kische za literaturu faktu. Budete se podobným způsobem věnovat jiným dalším postavám současných dějin?

Ano, mám rozpracováno několik biografických črt dalších komunistických politiků, Miloše Jakeše, Lubomíra Štrougala nebo Ludvíka Svobody. Do toho sepíšu životopis Miloše Zemana, což

třeba dodat, že naše ministerstvo zahraničních věcí a Český dům v Moskvě byli vstřícní pomoci individuálně. Dnes je přirozeně situace vzhledem k mezinárodním vztahům složitější než tenkrát.

Ve své knize jste podrobně zachytil málo známé, spíše přehlížené skutečnosti, že Husák byl výraznou postavou odbojového hnutí za druhé světové války. Nepochybně jde o jeho zcela výjimečnou životní etapu...

Odbojové aktivity jsou klíčovou součástí Husákova života. Přinesly mu jak výstup na politické výslunní, tak pozdější obvinění z kolaborace a ostrakizaci včetně kriminalizace. Navíc Husák sám si v 60. letech jako historik vytvářel kolem své odbojové činnosti vlastní obraz, neúplný a problematický. Upozorňoval na to již slo-

Foto: Filip HAVLÍK

venském prezidentovi Gustávu Husákovi, objektivní a citlivě zhodnocení jeho osobnosti. Devěťadvacátého května 1975 byl Gustáv Husák zvolen - za výrazné podpory Moskvy - prezidentem republiky. Je tedy namístě připomenout si jeho působení.

Pane doktore, proč jste se začal tak intenzivně zabývat postavou Gustáva Husáka? Vaše šestisetstránkové dílo není jen biografií kontroverzního politika, je to i reflexe moderních československých dějin.

Na vysoké škole se vyžadovalo sepsat absolventskou práci. A tak v semináři profesora Jana Rychlíka na pražské Filozofické fakultě jsem předestřel několik témat, které mne zajímala, a mezi nimi byla i biografie Gustáva Husáka. Byla to šťastná volba, neboť téma je mnohovrstevnaté a málo probádané. Chytl mne a absolventské práce jsem nakonec dotáhl až do doktorského studia a formy knihy, která je prakticky mou disertací.

Ve své knize jste fascinujícím způsobem zachytil proměnu talentovaného Gustáva Husáka, se smyslem pro spravedlnost, vyznávajícího masarykovský humanismus, intelektuála, až v převážně nenáviděného státníka. Které zlomové okamžiky v jeho životě k té neblahé změně podle vás nejvíce přispěly?

Nevím, do jaké míry platí teze, že se stal nenáviděným státníkem. Je pravda, že v průzkumech veřejného mínění je hodnocen většinou negativně. Jako první muž státu se stal symbolem normalizace, tj. popření pražského jara – liberalizačních

je nevšední v tom, že příběh není ukončen a mám možnost se hlavního aktéra na leccos zeptat. Exprezident je navíc ochotný ohledně přístupu do archivů.

Jak probíhalo vaše bádání v ruských archivech při přípravě knihy, třeba v Archivu zahraničních věcí Ruské federace? Měl jste volný přístup ke složkám, které jste potřeboval?

Výzkum v moskevských archivech byl jedinečnou i badatelsky cennou zkušeností. Musím říci, že ruští kolegové byli ochotní a snažili se vyjít vstříc. Asi pomohlo, že jsem tenkrát absolvoval studijní pobyt na Moskevské státní univerzitě a měl podporu rodinných příslušníků bývalých komunistických politiků, kteří s přístupem k materiálům souhlasili. Mohl jsem tak bádát například v personálních spisech, které si na ně Sověti vedli, byť se mi nedostalo úplně všeho, co bych rád. Ale i tak jsem byl spokojený. Jedná se opravdu o unikátní prameny, pro historika nenahraditelné, které dávají možnost nahlédnout do politického zákulisí.

Mají Češi v Moskvě nějaké zázemí, pracoviště, kde by mohli nerušeně bádát? Víím, že podobná místa v Moskvě měli např. Němci i Poláci... Jak je to teď, nevím?

Ano, v Moskvě mají různé státy své instituce, které se speciálně věnují historii a badatelům zajišťují zázemí. Česká republika se touto cestou nevydala, což je z hlediska rozvoje historického poznání velice nešťastné. Když jsme se s prof. Rychlíkem snažili tuto otázku před několika lety zvednout, funkcionáři akademické obce slušně řečeno o věc zájem neprojeвили. Na druhou stranu je

venský historik Jozef Jablonický, který upadl i kvůli tomu v 70. a 80. letech v nemilost. Takže se nejedná o historiograficky pole neorané, být lze ještě přinést nová a upřesňující zjištění.

A jak se vůbec Gustávu Husákovi žilo v Bratislavě, kde začal 1. května 1942 působit jako právník v Ústředním svazu špeditérů, tj. v podnikatelské sféře? Rád se obklopoval lidmi, se kterými názorově souzněl, tady byl v prostředí, které s ním jeho názory určitě nesdílelo...

Být byl pod dohledem slovenské policie, neměl se špatně. Pro-najímal si s manželkou Magdou a přáteli v Bratislavě vilu od rodiny Tajovských a plat také neměl špatný. V těchto časech byl některými soudruhy považován za renegáta, který zběhl od praporu a straní se ilegální práce, do té se zpátky naplno dostal až o rok později. Disponoval dobrými kontakty a vytvářel síť nové. Hodilo se mu, že časté cestování po Slovensku mohl krýt právě prací ve svazu špeditérů. V 50. letech se mu to zase vyčítalo, že si žil na „vysoké noze“ a patřil k tzv. salonním komunistům.

Byl Gustáv Husák skutečně tak nedobrovolným účastníkem propagandistického zájezdu komunistických intelektuálů na Ukrajinu v září 1941, který se konal pod taktovkou tehdejšího ministra vnitra Alexandra Macha? Husák jistě správně tušil, že Mach tu cestu bude chtít zneužít, neměl opravdu jinou možnost? Když byl známý francouzský spisovatel André Gide pozván, aby se za války zúčastnil ostudného literárního kongresu ve Výmaru, který

Pokračování na straně 3.

Foto: Ivo HAVLÍK

Překlady a edice španělských autorů nejsou v České republice příliš časté, a proto se překladatel, autor, literární kritik a vysokoškolský pedagog z Univerzity v Granadě Jiří Měsíc rozhodl představit českému čtenáři Alberta Manzana.

Výbor z jeho básní vydalo začátkem tohoto roku ostravské nakladatelství Protimluv pod názvem *Mandle a citróny*. Již v roce 2021 však Měsíc inicioval první publikaci Manzanových textů v revue *Protimluv* a rovněž zorganizoval jejich společné vystoupení na festivalu ProtimluvFest. Následně oslovil ostravské nakladatelství s nabídkou na vydání výběru z Manzanových básní, které přeložil, a za podpory Nadace Český literární fond a španělského Ministerstva kultury připravil k vydání.

Letos sedmdesátiletý ALBERTO MANZANO je básník, textař, známý překladatel díla Leonarda Cohena do španělštiny a autor četných monografií o jeho životě a tvorbě. Manzanovy písňové překlady Cohenových skladeb zhudebnili a nazpívali přední španělští zpěváci, jako jsou Enrique Morente, Duquende, Toti Soler, Yasmin Levy, Javier Colis a další. Kromě toho se básníkovými vlastními texty inspirovali písničkáři Jabier Muguruza a Salvador Cardenal či zpěvačky flamenca Argentina a Rocío Segura.

Redakce LUKu Jiřího Měsíce kontaktovala a ze španělské Granady nám sdělil, že výbor *Mandle a citróny* čerpá z pěti básnických sbírek ovlivněných mystikou a náboženstvím a že Alberto Manzano žije a tvoří střídavě v Barceloně a ve Feitúsu, odlehlé osadě v Pyrenejích.

Manzanova poezie čtenáře zavádí do světa současného španělského surrealismu ovlivněného poezií Generace 27, flamencem a angloamerickou písničkářskou tvorbou. Výraznou roli v Manzanově díle hrají také podněty z abrahámovských náboženství, zenbuddhismu a mystiky, které formují ústřední téma jeho práce: oslavu ženy vnímané jako bránu k Bohu a podstatě lidství.

Jeho básně se odehrávají v přírodních kulisách i ve velkoměstech, jakými jsou Barcelona a Madrid, kde svůj hlavní motiv dále propojuje se smrtí, sexualitou, mystikou a rouhačstvím. Tyto náměty pak často zasazuje do humorných až groteskních situací inspirovaných vlastní bezradností a existenciálním hledáním.

Výbor *Mandle a citróny* je dále doplněn Měsícovým úvodním esejem a komentářem s poznámkami, jimiž čtenářům přibližuje kontext, odkazy a celkovou tematiku Manzanova díla.

Snímek Ivo Havlíka

Poetický havran

Bože
penisem jsem jí proniknul mezi
perleťové nohy

tak jemně a náhle
jako labuť nořící krk do vody.

A právě tam
v hlubinách
její vlhké jeskyně
křupla její duše
jako červený meloun
propíchnutý stříbrnou břitvou
zatímco purpurové slzy
jí klouzaly po tvářích
a jako kladivem mi bušily do prsou.
„Nikdy víc, nikdy víc“
- zpívá havran ve dveřích -
„neuvidíš tak šťastné oči
v odlesku jedné jediné slzy.“

Stav nebe je katastrofální

Stav nebe je katastrofální
a ty bys měl vědět
jak oddělit
tělo od hřebu
velblouda od jehly
a hovězí od vývaru.
Je neuvěřitelné
jak se věci
v dnešní době
stávají
nejasnými.

A teď už chápu
proč
všichni
chtějí spáchat sebevraždu
ale
zemřít
nikdy
nikdo nechce.

Stav ráje je katastrofální
A ty bys měl vědět
jak oddělit jablko od červa
DDT od broskve
A hada od stromu
ale nikdy, opravdu, nikdy
nesmíš oddělit

ptáka od jeho cvrlikání
barvu od lilií
smrt od básníka
ne, nikdy
nesmíš oddělit
jizvu od rány
srdce od touhy
mé srdce
mé odevzdané srdce
v mramoru
od milovníků luny.

Válečné blues

Mezi teologií smíření
a touto *ne-smyslnou* válkou
je blues.

Mezi koktavou kulometnou palbou
a řečí srdce
je blues.

Mezi bratrstvím ras
a otcovstvím Boha
je blues.

Blues
blues.

Mezi Orientem a Dezorientem
kde kdysi býval most
je blues.

Mezi hadími zákony
které koušou jen ty, co mají bosé nohy
je blues.

Mezi Spojenými státy americkými
a Spojenými státy evropskými
si raději hrají na indiána.

Raději si hrají na indiána
raději tvořím *blues*.

Indiáni, indiáni
indiáni boží rány
indiáni mají blues.

Každý jsme ten člověk, jehož potkává

V málo přehledné síti vydavatelských domů samozřejmě vynikají ty s širokým publikačním rejstříkem, ale vlny čeří nejednen menší vydavatelský „dům“ – mnohdy provozovaný téměř na koleně. Nejednou na sebe dokáže upozornit skutečně důrazně.

Stejně jsou na tom určité edice, které dokázaly získat trvalý zájem čtenářů. Předností je dlouhodobé působení v předsevzatých intencích.

Platí to o edici FRA, která se převážně věnuje poezii. V její produkci mají zastoupení básníci světové úrovně. Namátkou vzpomeňme jmen Hulme, Jandl, Fried, Demangeot, Parra, Lax. Převažují však sbírky v jazycích nám nejbližších, nejednou se dokonce jedná o prvotiny. Většinou nadějně.

Skutečnou kvalitu nebo její výrazný příslib představují - zase namátkou, určitě ke mně nepronikly všechny vydané sbírky nebo výběry - Andjelkovski, Blažeková, Hájkové, M. Olšovský, Lániková, Rudčenková, Řehák, Sokolová, Topinka. V téměř sto padesáti titulech bychom zajisté mohli s respektem červeně podtrhnout nejednen další.

Pozornost zasluhují dvě sbírky novější, reprezentující nastupující básnickou generaci. Po delší pauze od slibné prvotiny Zřetelně nevyprávíš (2014) připravila Alžběta Michalová sbírku MATČINA (2024, 56 str.), jejíž název vystihuje základní stavební kameny, s působivým introvertním zahleděním však přesahuje rozsah zanícení vytčeným životním dozráváním a limitací atmosféry. Vše lze vystihnout citací //hledám tu správnou míru//trochu se radovat//trochu si snít//trochu se obávat/ - a která matka by ta slova nepodepsala.

Prvotinou je sbírka Anny Řezníčkové AHOJ MY UŽ SE PŘECE DÁVNO ZNÁME TY JSI TAKY ČLOVĚK (2024, 93 str.), pozoruhodná hloubavou snahou vyrovnat se s vnějšími vlivy a nehlučně vplynout do současného světa.

O to se pokoušeli s rozdílnými ambicemi mladí básníci předcházejících generací, bez ohledu na

specifické dobové okolnosti. Možná i proto někteří nikdy nepřekročili limit, stanovený vlastní prvotinou, což nebylo, není a nebude mimořádným trendem. Už proto, že nejenom poezii je člověk živ, jiná povětrí ovlivní jeho křídla.

Budme objektivní, jako básnířka vykročila Anna Řezníčková správným způsobem, záměrně vylučuje jakoukoli atraktivnost (když pomineme nezvykle dlouhý název), nepluje po hladině, pokouší se dohlédnout dna a dospívá k poznání, že //v lidech stále přetrvává na kouř z doby pračlověka//.

Připusťme, že ho občas cítíme všichni. Shodou náhod je v tisku moje sbírka, v níž se téměř ztotožňujeme použitím termínů člověk a pravěk. Řezníčková se snad lehce skrývá za vyjádřením //není bezpečné pokračovat dál//po větvích rodokmenu//, ono to však v lidech vězí. V básnířce, jakož i v člověku, kterého oslovuje a dávno zná, jakož i ve všech zcela neznámých. Obecná platnost její poezie se pohybuje ve zřetelných mezích, v plejádě nikoli pouze bezděčných úvah. Někde se rozezná úsměvnější a optimističtější struna, někde se záměrně chvěje na dosah vidění, nad nímž se stmívá: //zbydou jen černé květy krovek//a pod stolem nasněženo//.

Poezie Anny Řezníčkové je otevřenou bránou. Neskučí, nestýská si, nepouští mlýnské kolo naprázdno, prochází přehlednou rovinou, s vidinou zralého poznání čerstvých květín i nebezpečných sutín, s odvahou čelit pastem, všem nebezpečím i vlastním klopýtnutím. Rozhodně však převažuje rovnováha symbolů, myšlenek a vztahů. Možná by v určitých básních méně znamenalo víc, ale bere-me v potaz konstatování //každý strom může teoreticky spadnout//každý člověk je jednou poražen//.

V poezii Anny Řezníčkové to představuje hráz, tlumící negativní náznaky a nepříjemně se vnucující rušivé životní šумы. Pozorně naslouchajíc, dokáže svými verši promlouvat. Pro tesklivou prázdnotu v nich výrazné místo nezbyývá, platí vyjádření //je stejně vhodné zaklepat//jako vysadit dveře z pantů//. Talentované básnířce se přesvědčivě daří obojí.

Pokračování ze strany 1.

organizoval Goebbels, tak se v předvečer odjezdu omluvil s tím, že ho postihla vážná střevní infekce... Škoda, že Husák nejednal podobně... (Alexander Mach (1902 -1980) byl politik a publicista, v době 1940-44 byl hlavním velitelem Hlinkových gard, 1940-45 byl ministrem vnitra, a 1940-44 byl náměstkem předsedy vlády Slovenského státu. Nesl odpovědnost za likvidaci židovského obyvatelstva na Slovensku, stejně jako za teror proti opozici. V roce 1947 byl odsouzen k 30, později k 25 letům odnětí svobody.)

Husákův souputník, básník Ladislav Novomeský se raději z Bratislavy v osudové dny vytratil, a pak se mu nic nestalo. Husák se však ze strachu nevšedního zájezdu na Němci začerstva obsazenou Ukrajinu účastnil, přičemž dojel až do Kyjeva. Nejednalo se však o exkurzi ke katyňským hrobům, to je mýtus, který byl vůči Husákoví využíván soudruhy i disidenty, občas i dnes se tato nepravdivá informace objevuje. Nesedí to ani časově, jelikož výprava se uskutečnila ještě před odkrytím tohoto masakru.

V letech 1945 až 1948, když tehdejší komunisté zaváděli politický teror na Slovensku, byli postižení i bývalí odbojáři proti nacismu, padlí i tresty smrtí, mnozí byli odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody. A v té době byl Gustáv Husák ve funkci předsedy *Sboru pověřenců*, a stál tak u budování politické policie (StB). Ta sloužila především k ovládnutí mocenských pozic a likvidaci politických odpůrců...

Husák retrospektivně sám sebe na přelomu 40. a 50. let označoval za fanatika. Velice tvrdě šel proti Demokratické straně, která ve volbách v roce 1946 na Slovensku obdržela přes 60 % hlasů, i tak jí to však nestačilo. Husák usiloval pro komunisty o získ monopolu moci, za tím cílem bezohledně šel. A pak i participoval na poúnorové politice se vším, s čím byla spojena. Vítězila praxe, kdo s koho a když se kácí les, létají třísky.

Opravdu Gustáv Husák zamýšlel připojení Slovenska k Sovětskému svazu? Je stále považován za stoupence tohoto - řekněme - nápadu. Údajně se o tom zachoval dopis, který napsal v létě 1944. Nešlo mu spíš o to, jak oklamat sovětské vůdce?

Doba byla ve kvasu, tak se objevovaly různé vize. Existuje i zpráva, která putovala do Moskvy, v níž si Husák s touto myšlenkou pohrává. Tvrdil, že 70 % Slováků by hlasovalo pro sovětskou variantu a pokud hovořil o obnově Československa, tak jedně na federativním základě. Později tvrdil, že se jednalo o tlak na prezidenta Beneše, aby polevil v otázce Slovenska, on totiž odmítal uznat Slováky jako samostatný národ, a tak jim ani nechťel přiznat státoprávní postavení v rámci obnovené republiky.

Jak Gustáv Husák vnímal politické procesy v padesátých letech (popravy, zatýkání, vězení)? Podílel se na násilné likvidaci klášterů, na nedobrovolné kolektivizaci, na perzekuci „vesnických boháčů“ a „kulaků“?

Na komunistické politice disciplinovaně participoval, byť si myslím, že v některých otázkách byl vnitřně orientovaný jinak, více

pragmatický, například v otázce kolektivizace zemědělství si myslel, že není od věci, využít zkušených hospodářů – dobovou terminologií řečeno kulaků.

Měl také na starosti církevní politiku, a tak připravoval likvidaci klášterů nebo převedení řeckých katolíků na pravoslaví. U toho pak ale už nebyl, jelikož revoluce začínala požírat vlastní děti včetně jeho. A on se pak s lidmi, kteří byli již zavření, kdy ještě stál na politickém Olympu, setkával jako spoluvězeň v československých kriminálech.

A proč se i on nakonec dostal do soukolí *nepřítelé lidu*? Bylo to opravdu jen *dílo* sovětských poradců? Nebo se tak stalo spíš důsledkem intrik jeho vlastního okolí? V roce 1950 je zatčen... (Rok nato je zatčen Vlado Clementis a Rudolf Slánský, oba skončili na popravišti.)

Jednalo se o souhrn několika faktorů. Reinterpretovala se jeho minulost, v níž se nejevil vždy jako disciplinovaný straník, vyčítána mu také byla protimaďarská politika – vůči maďarské menšině. Za

to ho kritizovali maďarští komunisté, kteří si nepřáli odsun maďarské menšiny z jižního Slovenska, což byla do roku 1948 oficiální československá politika. A pak Husák neměl ideální vztahy uvnitř samotné československé věrchušky, kde nevládly soudružské vztahy, v atmosféře hledání vnitřních nepřátel vítězila řevnivost, kterou se odvracelo potenciální obvinění.

Gustáv Husák, radikální komunista, se paradoxně stal obětí estébáckých praktik. Ve vězeňské cele se nakonec sešel i s Alexanderem Machem... Ale i ve vězinci tehdy prokázal velkou statečnost, navzdory nelidskému trýznění žádné *doznání* nepodepsal, resp. pod nátlakem podepsal, ale obratem odvolal. Uvědomoval si – lépe než jiní – vysokou míru nebezpečí při doznání smyšlené viny?

Neuvěřitelně se zaťal. Od svých vyšetřovatelů získal přezdívku železný Gustáv. Právem. Málokdo se dokázal nepoddat fyzickému a psychickému tlaku, který byl tenkrát činěn. Tím sebe, ale i druhé, Husák zachránil. Myslím, že u něho šlo o kombinaci racionalismu i víry, že on je vlajkonošem čistých myšlenek revoluce, ne ti druzí, kteří ho chtějí zničit.

A proč tak dlouho trvalo, než byl rehabilitován?

Vězení opustil po devíti letech v květnu 1960 a rehabilitací se dočkal až v roce 1962 a 1963 díky destalinizaci. Jedním z faktorů, který bránil jeho očistění, byla nacionální otázka. Protože, když se otevřeně řekne, že Husák byl nevinný, tak to zároveň znamená i rehabilitaci jeho tezí o státoprávní rovnocennosti Čechů a Slováků, a z toho měli soudruzi v čele s Antonínem Novotným obavy. Také z Husáka samotného, o kterém sice neměli dobré mínění, ale zároveň se ho báli.

Filozof Karel Kosík ve své knize *Předpotopní úvahy* vzpomíná, jak ho v roce 1969 Gustáv Husák s tehdejším prezidentem přesvědčoval, aby šel *s duchem doby* a odvolal svůj názor, že *21. srpen 1968 je vojenskou okupací*. Karel Kosík odmítl. A paradoxní je, jak Kosík pokračuje, že po roce 1989 mu mnozí rovněž udíleli rady, *aby se umoudřil, dostal konečně rozum, šel s duchem doby a zapojil se do služeb nové nastupující ideologie... Že by potom mohl mluvit do rozhlasu či televize nebo publikovat v renomovaných Literárních novinách... Že Karel Kosík opět odmítl, netřeba dodávat. Co o tom soudíte, proč se k tomu Husák snížil? A proč se tak postupovalo i po roce 1989?*

Husák se jednou vyjádřil průměrem, když mu vyčítali změnu názorů, že když prší, otevře si deštník, když neprší, tak ho zavře, protože by vypadal jako blázen. Rozdíl byl v tom, že Husák byl bytostný politik, který bez politiky nedokázal být, a pragmatické manévrování mu bylo vlastní, a Kosík byl bytostný filozof a filozofii je možné dělat i mimo veřejný prostor. Ano, i po roce 1989 se samozřejmě někteří kritičti intelektuálové nehodili a byli řekněme odsunuti mimo hlavní proud, vzpomeňme na Karla Kryla. Bralo se to, že jsou zapšklí a často optimistické budování nového. Takových lidí je pomálu, jsou to často složité osobnosti, ale je jich velice třeba.

Proč česká i exilová zahraniční média živě šířila, že se Gustáv

boranta“, ačkoliv pro své tvrzení neměl žádný věrohodný důkaz. Nao-pak. Co k tomu Svitáka vedlo? Sbírat politické body přece nemusel. Věděl dobře, že Husák za druhé světové války několikrát riskoval život, několikrát padl do spárů gestapa. A Sviták také věděl, že v době Slovenského národního povstání prokázal značnou odvahu i organizační schopnost...

Tohle tvrzení myslím Sviták vznesl ještě před rokem 1989, čili mířil proti symbolu moci. Sviták byl určitě nevšední intelektuál, ale někdy holt střílel od boku.

Nelze tvrdit, že Husák byl zcela bezzásadový. Ale přesto vyvolává údiv, že krátce před invazí vojsk Varšavského paktu vehementně tvrdil, že *s Dubčekem stojí i padá, vzápětí ale obrátil o 180 stupňů?*

Husák kritizoval příchod vojsk, ale zároveň rychle pochopil krizi jako jedinečnou příležitost, jak se politicky vyšvihnout. Navíc ostatní politiky, Dubčka, nevyjímaje považoval za diletanty, kteří vše svou neumětskou politikou zavinili. Dubček měl ve společnosti kredit, tak s ním Husák hrál dvojakou hru, ve skutečnosti se však rádi neměli.

Je pravda, že Gustáv Husák po roce 1968 zabránil nejhoršímu? Že se mu podařilo držet Biřaka, Indru a Koldera zkrátka?

Radikální tendence se vyskytovaly, ale myslím si, že ani Brežněv o ně nestál. Ten chtěl mít situaci v Československu zklidněnou, tehdejší terminologií řečeno konsolidovanou, aby se mohl věnovat jiným problémům. Husák si původně myslel, že to se Sověty nějak uhraje, nakonec to spíše oni uhráli s ním. Odřezali ho od politických spojenců, kteří byli v prověřkách vyloučení a on byl pak nucen se orientovat na Biřaka, Koldera, Indru a spol., které nemusel. Je ale stále otázka, čemu všemu dokázal Husák zabránit. Podařilo se mu například prosadit a udržet, byt v centralizované podobě, federalizaci republiky.

Změnilo se chování Gustáva Husáka příchodem na Hrad v květnu roku 1975? Jeho prezidentské působení přece jen přispělo k morální devastaci a duchovní vyprázdněnosti ve všech oblastech konsolidované (sic) společnosti. Byly to nepochybně hlavní důvody, proč jeho politika v naší zemi má stále nedobry zvuk...

Prezidentský úřad má v našem prostředí především symbolickou hodnotu a v tehdejším systému moci především reprezentativní, jelikož vládlo vedení komunistické strany, proto mne takové příkré soudy přijdou zjednodušující. Spíše bych řekl, že v pozdějších časových fázích převládala lhosejnost než nevráživost. Nedokázal již nabídnout nic nového a očekávání společnosti bylo jinde.

Nepřetrvalo něco z tehdejší doby v mentalitě české společnosti? Mám na mysli politické tlaky, účelové výklady politických událostí, dění i podbízivost mocným, často na úkor pravdy... Těžko pochopitelná je i skutečnost, že vysoce postavený komunistický kariérista, Čalfa, se hned v roce 1990 stal československým premiérem Havlovvy vlády? Zdá se, že převlékání kabátů je u nás mnohem častější než jinde...

Přijde mi, že se spíše jedná o konstanty společenského chování, nikoliv česky specifické jevy. Vzorce chování a psychologické aspekty přirozené přetrvávají skrz režimy, navíc zde existovala silná šedá zóna, čímž se rozplizovala jednoznačné polarizace. Přineslo to pak ve vztahu k vyrovnávání se s minulostí své plusy i minusy.

Dalo by se vůbec vysvětlit, že když Gustáv Husák nechtěl politické procesy, proč je tedy připouštěl? (Havel, Uhl, Dienstbier, Tesař, Pachman, cca dva a půl tisíce občanů bylo souzeno...)

Husák sliboval, že nedopustí politické procesy zpětně za rok 1968 a pak ještě na přelomu 60. a 70. let, ohledně pozdějších procesů tak zásadový nebyl, třebaže jsou případy, kdy proti nim i interně vystupoval. Nepřál si je, protože chápal, že se tak vyráběj mučedníci, a to nepotřeboval. Navíc se tím podrývala jeho autorita bývalého politického vězně a politika. Ale zase, že by věc propojil s politickou kariérou a vyhrožoval rezignací, tak daleko nešel.

Jak byste porovnal Husáka s Kádárem? Říkávalo se, že *Maďarsko jsou veselá kasárna východního bloku*, to ale o Československu pod vedením Gustáva Husáka neplatilo...

Kádár mohl budovat v příznivějších časech a měl silnější politické zázemí než Husák, ačkoliv potlačení maďarského povstání bylo paradoxně o dost krvavější.

Není zvláštní, že ve funkci prvního tajemníka KS vystřídal Gustáva Husáka v roce 1987 Miloš Jakeš? Proč zrovna on?

S nástupem Gorbačova se hledali nový vůdci, takový malí Gorbačovové, kteří by mohli hlásat i realizovat jeho novou politiku. Silné aspirace měli zkušený politik a federální premiér Lubomír Štrougal i druhý muž strany Vasil Biřak, ale nakonec zvítězil kompromisní kandidát Miloš Jakeš. Byl Čech, nevzbuzoval uvnitř strany animozity a ostatní si mysleli, že se jedná o přechodné řešení a budou moci s ním dle potřeby manipulovat. Navíc měl podporu Gorbačova, s nímž se znal z předchozí stranické práce v zemědělském sektoru.

Proč se v československé společnosti v roce 1989 stala taková revoluce? Nebylo to jen o přechodném řešení a budou moci s ním dle potřeby manipulovat. Navíc měl podporu Gorbačova, s nímž se znal z předchozí stranické práce v zemědělském sektoru.

Není také udivující, že Gustáva Husákovi se před smrtí v roce 1991 dostalo posledního pomazání?

Je pravda, že v nemocnici umírajícího Husáka navštívil arcibiskup Ján Sokol a dle jeho vlastních slov poslední rozhřešení učinil. Husák byl pokřtěný katolík, tak se jednalo o přirozenou snahu o návrat zbloudilé ovečky do římskokatolického stáda. Husákova rodina a ošetřující lékaři se však domnívají, že Husák nebyl ve stavu, aby tu skutečnost vnímal, a dokonce před tím, když ještě byl při smyslech, varoval.

Za rozhovor poděkovala *LADISLAVA CHATEAU*

Literatura • Umění • Kultura

Rozparcelovanie Ruska navrhoval Allen Dulles už v roce 1920!

PAVOL JANÍK

Internet pred desaťročím obletela správa o (zatiaľ) neúspešnom pláne na rozparcelovanie Ruska. Hlavný problém Ruskej federácie spočíva v jej nesmiernom prírodnom bohatstve, o ktoré sa dlhodobo a čoraz okázalejšie uchádzajú vytrvalí zájemcovia. Napríklad – Allen Dulles už v roku 1920 navrhoval rozparcelovanie ruského územia na americké protektoráty. Myšlienkou ovládnuť ropné zdroje v zakaukazskej oblasti si vtedy získal priazeň klanu Rockefellerovcov.

Príbližme si najpodstatnejšie kuriozity, týkajúce sa dynastie Dullesovcov. Allen sa narodil 7. apríla 1893 v mestečku Watertown v štáte New York. Mal tri sestry a o opäť rokov staršieho brata Johna Fostera Dullesa. Ich starý otec z matkinej strany – generál John Watson Foster – bol počas vlády prezidenta Benjaminu Harrisona ministrom zahraničných vecí. Ich ďalší príbuzný Robert Lansing mal rovnakú funkciu v kabinete Woodrowa Wilsona a bol kľúčovým reprezentantom USA na mierových rokovaníach po 1. svetovej vojne. Jednoducho – politika v určitých rodinách očividne patrí k zvyčajným povolaniam.

Allen začal svoju diplomatickú a špiónážnu kariéru v roku 1916 na americkom veľvyslanectve vo Viedni. Odtiaľ sa presunul na ambasádu do Bernu, kde sa k nemu viaže obskúrna epizóda z 8. apríla 1917, keď telefonicky komunikoval s Vladimirom Iljičom Leninom (vlastným menom Ulianov, starší prepis Uljanov), ktorý bol vtedy exilovým politikom vo Švajčiarsku a hľadal americkú podporu. Mimochodom – revolúciu do Ruska prišiel z USA robiť aj Lev Davidovič Trockij (vlastným menom Bronštejn), ktorý sa s Leninom spriatelil vo Veľkej Británii, kde redigoval časopis Iskra pod edičným pseudonymom Pero.

Allen Dulles spojený s tajnou službou striedal pozície v štátnej administratíve a spolu so svojím bratom v súkromnej advokátskej kancelárii na Wall Streete, kde k jeho prominentným klientom patrili aj svetoznámi naftoví magnáti. V Úrade strategických služieb (Office of Strategic Services – OSS) viedol počas 2. svetovej vojny európsku centrálu so sídlom na americkom veľvyslanectve v Berne. Udržoval čulé styky aj s predstaviteľmi výzvedných služieb hitlerovského Nemecka.

Preto sa nemožno čudovať, že po vojne urobil zo šéfa elitného spravodajského útvaru Cudzie armády Východ Reinharda Gehlena bossa západonemeckej rozviedky. Nacistického generála Gehlena, ktorý zakladal výsluchy ruských zajatcov na dileme: zrada, alebo smrť od hladu, poctili vyznamenaním Maltézskeho rádu a ustanovili do funkcie prezidenta Spolkovej spravodajskej služby (Bundesnachrichtendienst – BND), kde pôsobil až do mája 1968.

Allen Dulles sa dostal do najvyššieho vedenia Ústrednej spravodajskej agentúry (Central Intelligence Agency – CIA), kde získal post zástupcu riaditeľa pre plánovanie, čo v praxi znamenalo vedenie tajných operácií, nazývaných aj špinavé triky (dirty tricks), spojených s atentátmi a štátnymi prevratmi. Hlavou

celej CIA sa stal po inaugurácii prezidenta Dwighta Eisenhowera. V tom istom období sa Allenov starší brat stal ministrom zahraničných vecí, čo vytvorilo pozoruhodnú rodinnú harmóniu v činnosti diplomatických a špiónážnych služieb USA. Kariéru šéfa CIA ukončil neúspešný pokus o inváziu na Kubu v Zátoke svíň.

K najvýznamnejším inováciám tajného frontu po 2. svetovej vojne patrila dôraz na psychologické súperenie, vedené najmä hromadnými oznamovacími prostriedkami, medzi ktorými získala osobitné postavenie rozhlasová stanica Slobodná Európa. Zakladajúcimi členmi National Committee for a Free Europe (Národného výboru pre Slobodnú Európu) bol Allen Dulles ako predstaviteľ CIA, vtedajší náčelník americkeho generálneho štábu a neskorší prezident Eisenhower a ďalší činitelia z rozhodujúcich spoločenských kruhov.

Fakt, že v mimoriadne vplyvných pozíciách na vrchole najdemokratickejšej krajiny sveta súbežne pôsobilo súrodenecké duo Dullesovcov, zreteľne naznačuje, že rodinkárstvo nebolo a nie je výsadou totalitných režimov. Rody s dedičným privilegovaným ekonomickým a politickým postavením evidentne nepatria ani do starého železa naďalej prekvitajúcich monarchií, ani do zošrotovaných sociálnych experimentov 20. a 21. storočia. Naopak – pre Spojené štáty sú dynastie charakteristické a ich vyjadrením zďaleka nie sú iba uvedení bratia.

Prezident USA George H. W. Bush bol postupne podnikateľ, kongresman, veľvyslanec, riaditeľ CIA a viceprezident. Jeho otec Prescott Bush bol senátor. Jeho syn George W. Bush začínal ako kontroverzný podnikateľ v oblasti ropného priemyslu a skončil ako nemenej problematický prezident USA. Do prominentnej rodiny Bushovcov patrí aj ďalší syn a brat dvoch amerických prezidentov Jeb (vlastným menom John Ellis Bush), ktorý sa stal guvernérom štátu Florida.

Azda stačí uviesť ešte príklad, keď prezident John F. Kennedy vymenoval do vlády (za ministra spravodlivosti) svojho brata Roberta F. Kennedyho. Mimochodom – Johna zastreli 22. novembra 1963 v Dallase a Roberta 5. júna 1968 v Los Angeles, čo tiež dokrešluje špecifické črty demokracie americkeho typu.

Ukazuje sa, že nijaký politický systém nie je a zrejme ani nemôže byť vo svojej podstate natoľko originálny, aby sa z hľadiska technologických princípov a zákonitostí moci zásadne odlišoval od iných spoločenských modelov, ako sa to usiluje hlučne tvrdiť každá konkurenčná propaganda.

V tomto zmysle treba vnímať všetky dvojaké metre a dvojtvárnu politiku pri sústavnom uplatňovaní celej škály mediálnych, diplomatických, ekonomických, špiónážnych i vojenských tlakov, ktorých súčasťou je aj neutíchajúce úsilie o rozparcelovanie Ruska a o zmocnenie sa jeho hodnotných zdrojov.

JOSEF MÁNES OPĚT NA MORAVĚ

Do Galerijní chodby v 2. patře zámku v Kroměříži se od 23. května do 31. srpna 2025 vrací výrazná osobnost českého výtvarného umění – Josef Mánes.

Výstava s názvem *Josef Mánes opět na Moravě* vzniká ve spolupráci s Národní galerií Praha a představí návštěvníkům výjimečný vztah tohoto umělce k moravskému prostředí.

„Výstava *Josef Mánes opět na Moravě* připomíná nejen jeho silné pouto k moravskému regionu, ale zároveň zdůrazňuje význam jeho tvorby v rámci českého umění 19. století. Výstava je součástí návštěvníckého okruhu Via Magnifica a je určena pro širokou veřejnost, kterou bych tímto velmi rád pozval,“ uvedl ředitel zámku Jiří Uhlíř.

„*Je pro nás velkou radostí, že výsledkem spolupráce s Arcibiskupským zámkem v Kroměříži je tak krásná výstava, která připomíná dílo a příběh Josefa Mánesa i zde na Moravě,*“ říká Alicja Knast, generální ředitelka Národní galerie Praha.

Expozice pod kurátorským vedením Markéty Vondrové a Veroniky Hulíkové nabídne výběr Mánesových děl inspirovaných Moravou – kresby lidových krojů, grafické práce i plátna, z nichž nejslavnější “Červené paraplíčko”, dlouhodobě zapůjčené do NGP ze soukromé sbírky, bylo inspirováno Mánesovými pobyty v Čechách pod Kosířem (dnes v okrese Prostějov).

Josef Mánes Moravu opakovaně navštěvoval a díky silným přátelským i uměleckým vazbám se pro něj stala „druhým domovem“. Vztah k tomuto kraji dokládá i úryvek z básně, kterou složil jako dar pro své moravské hostitele na zámku v Čechách pod Kosířem, hraběte Augusta Alexandra Silva Tarouca a jeho choť Isabellu Sofii:

„*Po Moravě, po Moravě / srdce mé touží. Do Čech, do Čech / pusťte mě, boží...*“

Přátelské vazby však byly jen jedním z důvodů, proč Mánes k Moravě tolik přilnul a opakovaně se sem vracel. První cesta na moravský a slezský venkov přivedla Mánesa již v roce 1846. V roce 1849 pak byl vyslán uměleckým spolkem Jednota umělců výtvarných na Ústavodárný říšský sněm, který se konal na zámku v Kroměříži.

Krajina, folklór a srdečné přijetí místních obyvatel se pro něj staly hlubokým zdrojem inspirace, ale i vnitřního klidu. Pravidelně se vracel do Čech pod Kosířem i do Blanska, odkud podnikal výlety, během nichž vznikla celá řada kreseb a studií lidových krojů i přírodních scenérií.

JIŘÍ UHLÍŘ

Josef Saska, malíř křtěný Sázavou

Akademický malíř Josef Saska se narodil v roce 1949 v Havlíčkově Brodě. Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze v ateliéru profesora malíře a grafika Ladislava Čepeláka. Tento vynikající umělec musel bezesporu ovlivnit Saskovu tvorbu do budoucna a předat mu mnohé recepty a staré grafické techniky a malbu.

Píši zde v názvu, že autor výstavy je křtěný Sázavou, a právě řece Sázavě složil svou poctu a hold výstavou svých obrazů kterou sám osobně otevřel vernisáží 23. května 2025 na středověkém hradě Ledeč nad Sázavou. Jako každý malíř má svůj výtvarný akord, tak i Josef Saska pojal krajinu kolem Sázavy svým rukopisem a vložil do ní svou imaginaci a mysl. Zájem o krajinu zůstává základem jeho tvorby až do současnosti.

To ovšem neznamená, že forma jeho malířského vyjadřování, jak je i patrné na této výstavě, i vystavených životopisných artefaktech, neprošla určitým vývojem.

Ale neustále zůstává základ jeho modifikace expresivního vyjadřování. Významnou rolí v těchto vystavovaných obrazech v hradební síni Ledečského hradu je obrysová linie, zdůrazňující spojení jednotlivých prvků pomalované plochy obrazu. Jeho pomalé i vzrušivé tahy štětce neznamenají formální destrukci tvaru a nevázanost linie a tahů štětce na plátně, ale je to akt vyjádření podstaty díla.

Saska chce pozvolným tahem za pomoci barvy a štětce něco obecně platného sdělit, vyslovit poselství a v konečné fázi nějaký odkaz. Aby toto mohl na plátně realizovat, musí se s tímto Saska dokonale sžít, ztotožnit a splynout, jak to malíř sám na vernisáži jinými slovy řekl. Já si jinak osobně myslím, že by vyzněly obrazy bez autorova vyznání povrchně, prázdně, hluše a nepřesvědčivě. I staré tradiční žánry krajin se mohou uplatnit v této nové době posedlé kultem ošklivosti a dostane-li se jim správného pojetí a dynamiky je to dobře. Tady jde o to, aby se tyto tradiční malířské žánry pojímaly nově, aby obrazy nebyly nikdy samoúčelné, protože jsou především určené lidem. A to se Josefu Saskovi, autorovi této výstavy, sto procentně a jasně podařilo.

Saskova výtvarná tvorba zůstala nezlomně věrná svým prvním východiskům, i když způsob a forma vyjadřování se měnily, ale v podstatě zůstává věrný realitě.

FRANTIŠEK SARNA, malíř a grafik

(koláž autora)

